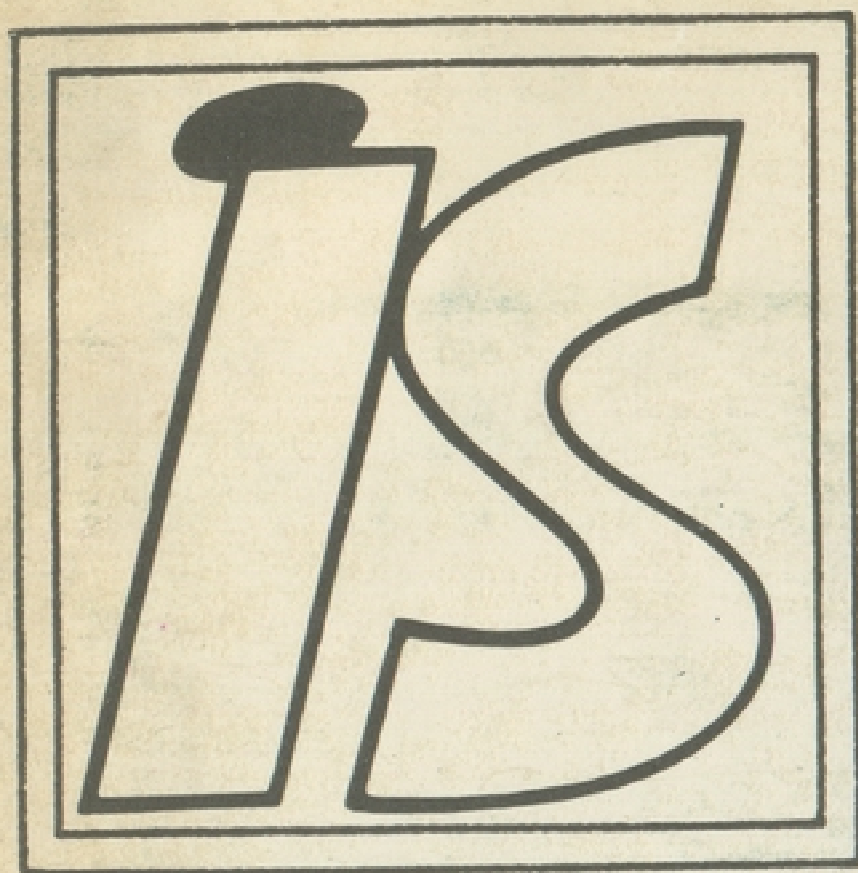

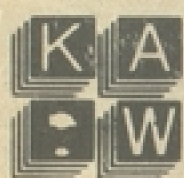
POCZET KRÓLÓW POLSKICH

Wszystko, co ciekawe – w Ilustracjach Samoprzylepnych, do kolekcjonowania

w specjalnie opracowanych zeszytach.

* Poczet królów polskich
* Samoloty, na których walczyli Polacy
* Gwiazdy muzyki rozrywkowej
* Polscy olimpijczycy
* Kontynenty – Afryka
* Stare samochody
* Ptaki Polski
* Od Aten do Moskwy
* Samochody wyścigowe
* Inne w przygotowaniu

NOWOŚĆ DLA KOLEKCJONERÓW

Portrety królów wg „Pocztu królów polskich" Jana Matejki

Autor: ANDRZEJ MAGIERSKI

Scenariusz opracował: WŁADYSŁAW ROMAN

Opracowanie graficzne: RADUN BATOR, BOŻENA CIESIELSKA-LESZCZYŃSKA

Rysunki: ROMAN SZAŁAS

Redaktor serii: ADAM JOŃCA

Redaktor techniczny: ANDRZEJ BRONIAK

Druk: Prasowe Zakłady Graficzne RSW „Prasa – Książka – Ruch" w Koszalinie.
Zam. D-1081. Nakład 100 360. Format 20,5×18,5. S-96

Przygotowanie do druku Ilustracji Samoprzylepnych:
Dom Słowa Polskiego w Warszawie.
Druk Ilustracji Samoprzylepnych: Lubelskie Zakłady Graficzne

W wiekach IX i X na terenie dzisiejszej Polski istniały wczesnopaństwowe prapolskie organizacje terytorialne. Na Śląsku osiedliły się plemiona: Dziadoszanie, Dobrzanie, Ślęzanie, Opolanie, Gołęszyce; w środkowej Polsce — Polanie; na Pomorzu Zachodnim — Wolinianie i Pyrzyczanie; w południowej Polsce — Wiślanie, w dorzeczu środkowej Wisły — Mazowszanie.

Wiślanie zorganizowali dość silne państwo, które jednak w drugiej połowie IX wieku popadło w zależność od Moraw, a następnie Czech. Jednocześnie Polanie mający stolicę w Gnieźnie, zjednoczyli część ziem środkowej Polski wokół Poznania, Kruszwicy, Kalisza. Najstarszymi książętami Polan byli prawdopodobnie — Siemowit (Ziemowit), Lestko (Leszek) i Siemomysł (Ziemomysł). Rodzina panująca nad Polanami, a następnie nad całą Polską (do 1370) została nazwana Piastami.

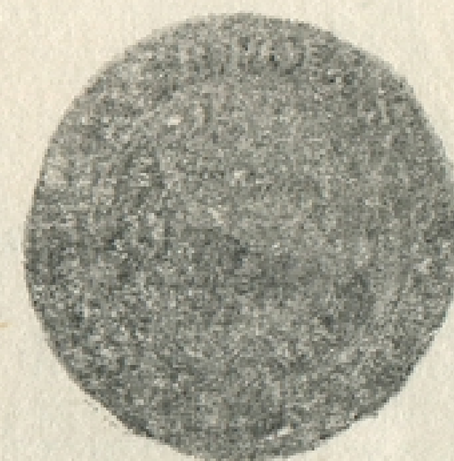

Mieszko I

Mieszko I (około 922–992), książę polski od około 960, pierwszy znany władca państwa polskiego i przedstawiciel dynastii Piastów; wg kroniki Anonima zwanego Gallem był synem Ziemomysła. Początkowo państwo Mieszka obejmowało Wielkopolskę, Kujawy, Łęczyckie i Mazowsze. Około 965 Mieszko ożenił się z Dobrawą, córką księcia czeskiego Bolesława Srogiego; w 966 przyjął chrzest, co zapoczątkowało chrystianizację kraju. Jako książę chrześcijański został uznany sojusznikiem cesarza niemieckiego Ottona I.

W 967 Mieszko pokonał plemię Wieletów i opanował część Pomorza; w 972 wspólnie z bratem Czciborem pokonał pod Cedynią niemieckiego margrabiego Hodona.

Po śmierci Dobrawy (977) poślubił Odę, córkę margrabiego Dytrycha. Około 990 przyłączył do państwa Polan Śląsk i Małopolskę, które znajdowały się pod zwierzchnictwem czeskim. W ten sposób Mieszko dokonał zjednoczenia etnicznych ziem polskich; granicę zachodnią oparł na Odrze i Nysie, północną i północno-wschodnią — na morzu i dolnej Wiśle, wschodnią — na Bugu, południową — na Karpatach i Sudetach.

Dąbrówka

Bolesław I Chrobry (966 lub 967 –1025), książę polski od 992, król w 1025; syn Mieszka I i Dobrawy.

Po śmierci ojca wygnał z kraju macochę Odę z przyrodnim rodzeństwem i sam objął rządy. Popierał chrześcijańskie akcje misyjne wśród Słowian połabskich i Prusów; po śmierci z rąk Prusów biskupa Wojciecha, wykupił jego ciało, doprowadził do uznania go świętym i utworzenia w Gnieźnie pierwszego w Polsce arcybiskupstwa. W 1000 przybył do Polski cesarz Otton III. Odbywając pielgrzymkę do grobu Wojciecha, potwierdził założenie arcybiskupstwa i obiecał poprzeć zabiegi Bolesława o koronę królewską.

Po śmierci Ottona III w Niemczech podjęto agresywne działanie w stosunku do Polski. W 1002 rozpoczęła się wojna, która trwała z przerwami do 1018. Bolesław przesunął granicę na zachód zajmując Milsko i Łużyce; 1003–1004 zasiadał na tronie czeskim, tworząc potężne państwo; w 1018 zawarł z cesarzem Henrykiem II korzystny dla Polski pokój w Budziszynie. W tymże roku wyprawił się na Ruś, zajął przejściowo Kijów oraz opanował Grody Czerwieńskie.

W 1025, na krótko przed śmiercią Bolesław koronował się na króla. Władca Polski dysponował silną drużyną, liczącą kilkanaście tysięcy zbrojnych; w ważniejszych punktach kraju zbudowano silne grody. Polska stała się niezawisłą monarchią, pełniąc ważną rolę na arenie międzynarodowej.

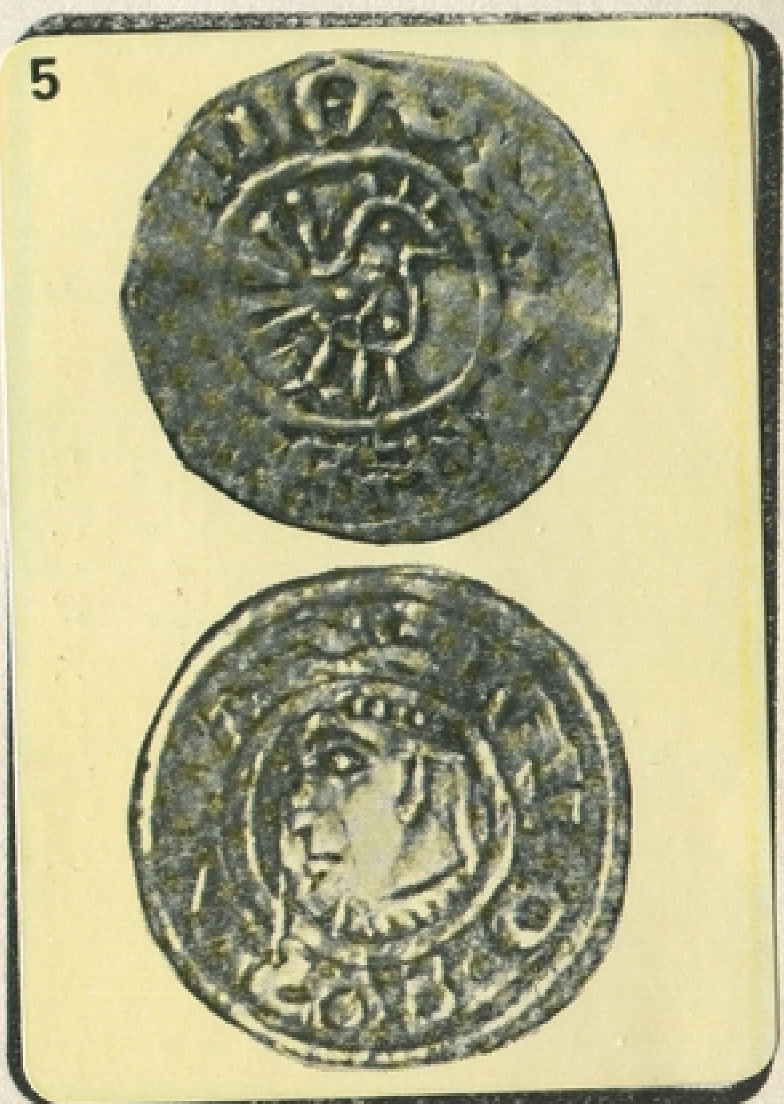
Bolesław Chrobry

Szczerbiec – miecz koronacyjny królów polskich

Denar Bolesława Chrobrego (awers i rewers)

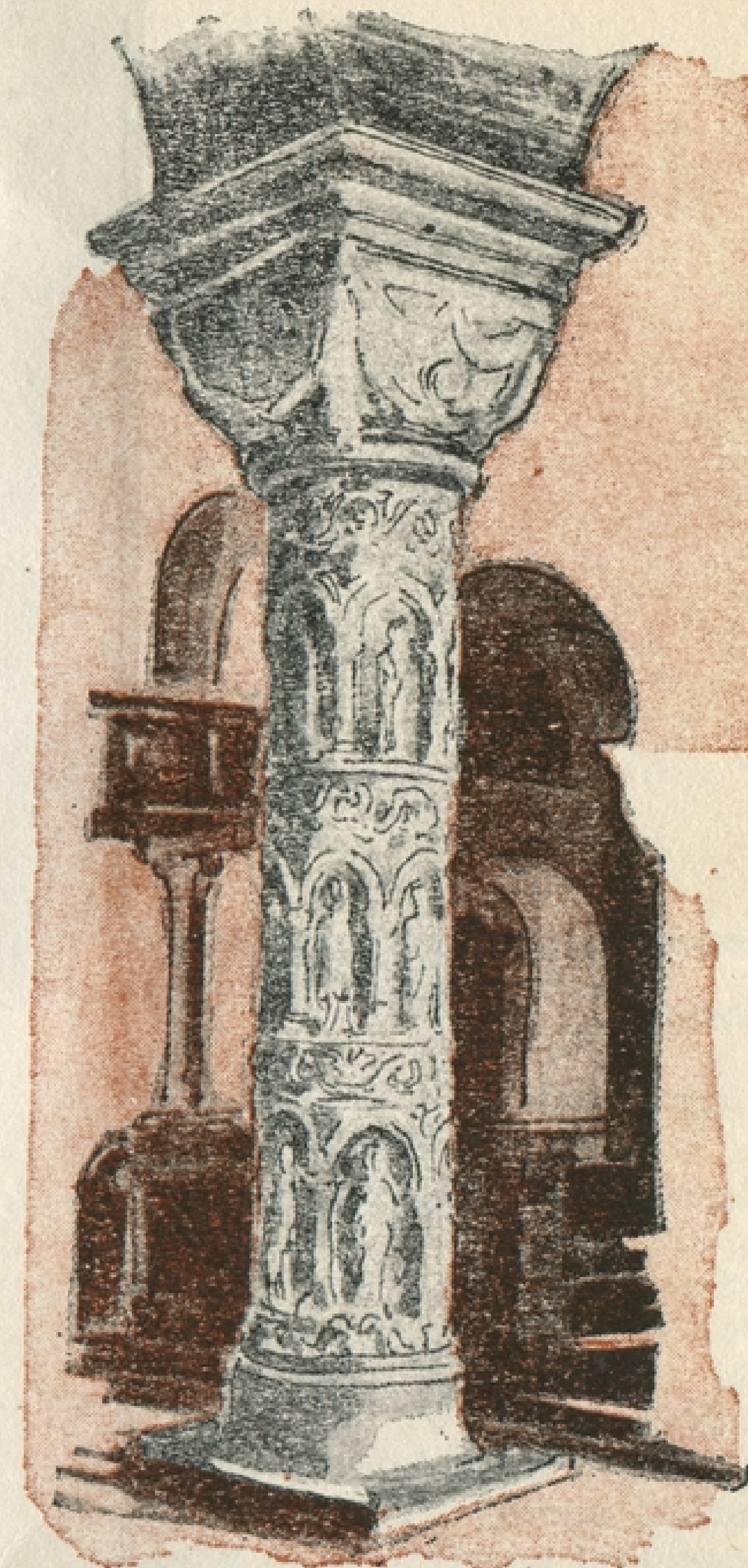

Mieszko II

Kazimierz Odnowiciel

Mieszko II Lambert (990–1034), król polski od 1025; syn Bolesława Chrobrego i Emnildy.

Otrzymał staranne wykształcenie i od najmłodszych lat towarzyszył ojcu w jego poczynaniach. W 1013 poślubił Rychezę, siostrzenicę cesarza Ottona III.
Po objęciu tronu kontynuował politykę ojca; początkowo odnosił sukcesy, ale w 1031 uległ braciom – Bezprymowi i Ottonowi wspomaganym przez Niemcy, Ruś i zbuntowanych możnych panów. W 1032 odzyskał tron, ale utracił Łużyce i Grody Czerwieńskie oraz musiał zrzec się tytułu króla i uznać zwierzchnictwo cesarza (w 1033 układ z cesarzem Konradem w Merseburgu).

Kazimierz I Odnowiciel, zwany Mnichem (1016–1058), książę polski od 1034; syn Mieszka II i Rychezy.

Od 1028 pobierał naukę w klasztorze. Po śmierci Mieszka II nastąpił rozpad państwa polskiego: Pomorze i Mazowsze wyodrębniły się, wybuchło powstanie ludowe, władca Czech Brzetysław I najechał na Śląsk i Wielkopolskę.
Książę Kazimierz, przebywający w Niemczech, w 1039 wrócił do kraju wspomagany przez cesarza oraz Węgrów i przystąpił do odbudowy państwa. Poślubił Dobronegę, siostrę księcia ruskiego Jarosława Mądrego; w przymierzu z Rusią pokonał rządzącego na Mazowszu Miecława (Masława) i przyłączył w 1047 tę dzielnicę na nowo do Polski. W 1050 odzyskał Śląsk. Kazimierz odbudował aparat państwowy, stolicę, wskutek zniszczeń Wielkopolski, przeniósł do Krakowa.

Bolesław Śmiały

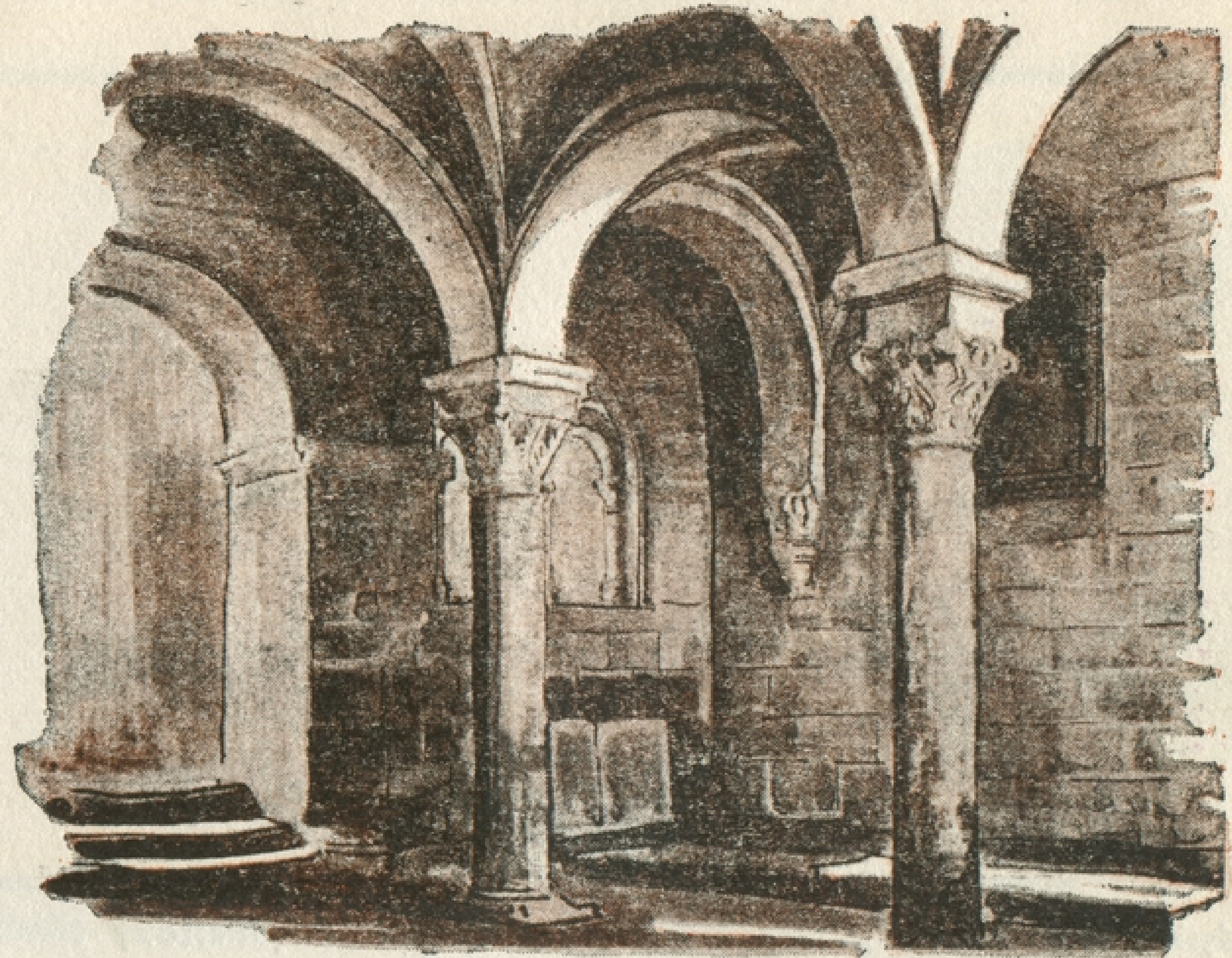
Władysław Herman

Bolesław II Śmiały, zwany Szczodrym (około 1040–1081), książę polski od 1058, król od 1076; syn Kazimierza I Odnowiciela i Dobronegi, starszy brat Władysława.
Dążył do uniezależnienia się od Niemiec, walczył z Czechami, interweniował parokrotnie na Węgrzech (gdzie wprowadził na tron oddanych sobie władców – Belę I, Gejzę i Władysława) oraz na Rusi (gdzie osadził na tronie swojego wuja (Zjasława), odzyskał Grody Czerwieńskie. W czasie ostrego zatargu między cesarzem Henrykiem IV a papieżem Grzegorzem VII, poparł papieża i korzystając z wojny domowej w Niemczech w 1076 koronował się na króla.
Możnowładcy polscy obawiając się silnej władzy króla zawiązali przeciwko Bolesławowi spisek; jednego z przywódców spisku – biskupa krakowskiego Stanisława – sąd królewski w 1078 skazał na śmierć. Wyrok sądu stał się przyczyną buntu w 1079, w wyniku którego zmuszono Bolesława do ucieczki na Węgry, gdzie zmarł.

Władysław I Herman (około 1043–1102), książę polski od 1079; syn Kazimierza I Odnowiciela, młodszy brat Bolesława Śmiałego; wprowadzony na tron przez możnowładców, którzy w walce o osłabienie władzy centralnej usunęli Bolesława Śmiałego.
Właściwym rządcą kraju był wojewoda Sieciech. Władysław sprzymierzył się z Czechami i cesarstwem; zrzekł się pretensji do korony królewskiej.
Przeciwko wojewodzie i Władysławowi możnowładcy wysunęli synów księcia – Zbigniewa i Bolesława Krzywoustego. W 1097 książę zmuszony był usunąć Sieciecha, a następnie wydzielić dzielnice swoim synom, sobie zostawiając Mazowsze i ważniejsze grody w całym kraju.

Bolesław Krzywousty

Denar Bolesława Krzywoustego (awers i rewers)

Bolesław III Krzywousty (1085–1138), książę polski od 1102; syn Władysława Hermana i Judyty czeskiej, od 1099 rządził częścią kraju; po śmierci ojca w 1102 objął Małopolskę i Śląsk, jego brat Zbigniew – Wielkopolskę i Mazowsze.

W 1106–07 zjednoczył kraj i usunął brata, który schronił się za granicą, szukając pomocy u Czechów i Niemców. W 1109 Bolesław rozbił wyprawę cesarza Henryka V na Polskę, którego wojska zatrzymano najpierw pod Głogowem a pokonano ostatecznie pod Wrocławiem (na Psim Polu).

Od początków rządów książę dążył do odzyskania Pomorza; 1119–23 opanował Pomorze Gdańskie, a następnie uzyskał zwierzchnictwo nad Pomorzem Szczecińskim.

Przed śmiercią podzielił w testamencie państwo między synów: najstarszy, Władysław otrzymał władzę zwierzchnią (jako senior) i jako dzielnicę dziedziczną – Śląsk, Bolesław Kędzierzawy dostał Mazowsze, Mieszko – Wielkopolskę, Henryk – ziemię sandomierską z ziemią łęczycko-sieradzką; dzielnica krakowska miała być dzielnicą senioralną dziedziczoną przez najstarszego z dynastii Piastów.

Władysław II

Bolesław Kędzierzawy

Mieszko Stary

Książęta panujący w Krakowie w latach 1138–1290

Wieki XII i XIII były dla Polski, podobnie jak dla innych krajów Europy, okresem rozwoju ustroju feudalnego i osłabienia władzy monarszej. Zjawiskiem typowym dla Europy w tym czasie było rozbicie dzielnicowe spowodowane głównie dążeniem możnowładców do osłabienia władzy centralnej i umocnienia swego znaczenia w państwie. Rozdrobnienie państw występowało m. in. w Niemczech, Czechach, na Rusi, na Węgrzech. Powstawały świeckie i duchowne władztwa feudalne (feudałowie stawali się w swoich włościach władcami).

Testament Bolesława Krzywoustego ustanawiał nową formę władzy w Polsce – pryncypat. Kraj podzielono na księstwa, mające pozostawać we władaniu synów Bolesława; najstarszy z nich, a po nim zawsze najstarszy członek dynastii, senior, miał być księciem zwierzchnim (wielkim księciem, princepsem), rozstrzygającym o polityce zagranicznej oraz w sprawach kościelnych na całym obszarze kraju. Poza dzielnicą dziedziczną, do seniora miała należeć Małopolska z Krakowem jako stolicą.

Pierwszym princepsem był książę śląski Władysław II zwany Wygnańcem (1105–1159). Dążył on do przywrócenia jedności państwa. W 1146 wygnany przez braci zbiegł do Niemiec. W 1157 spowodował wyprawę cesarza Fryderyka I Barbarossy na Polskę, ale władzy nie odzyskał.

Rządy senioralne od 1146 sprawował Bolesław Kędzierzawy (1120–1173), książę mazowiecki i kujawski. W 1157 pokonany przez cesarza musiał złożyć mu hołd (w Krzyszkowie w pobliżu Poznania). W 1163 oddał Śląsk synom Władysława Wygnańca. W 1173 dzielnicę krakowską objął książę wielkopolski Mieszko III Stary (1126–1202).

Od 1177 o następstwie na tronie princepsa zaczęli decydować możni feudałowie, a nie zasada

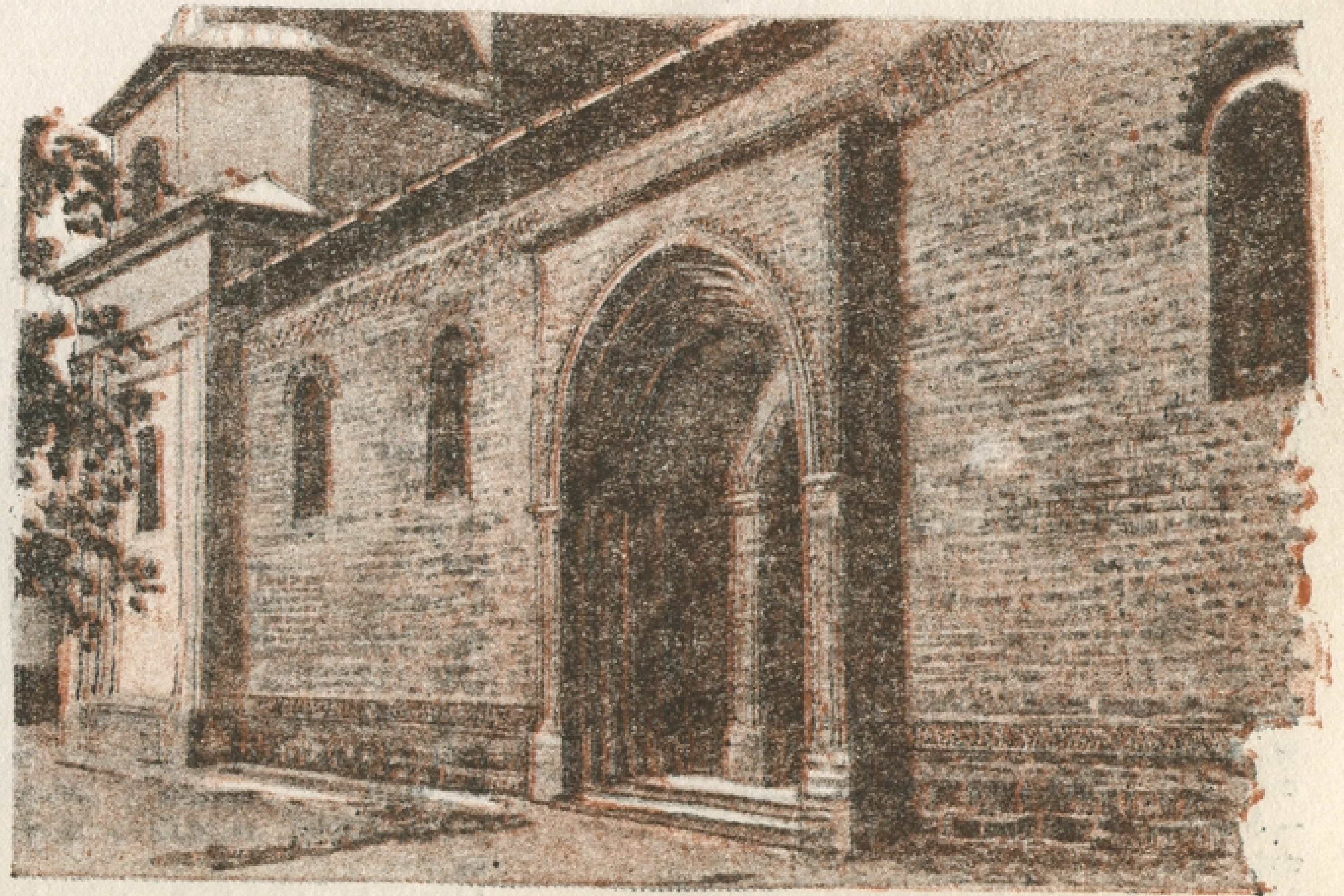
Kazimierz Sprawiedliwy

Władysław Laskonogi

Leszek Biały

Bolesław Wstydliwy

Leszek Czarny

Orzeł księcia legnickiego Henryka V z 1289 r.

starszeństwa w dynastii. Możnowładcy usunęli Mieszka III i oddali tron najmłodszemu synowi Krzywoustego – Kazimierzowi Sprawiedliwemu (1138–1194). Po jego śmierci władzę formalnie objął małoletni Leszek Biały (1186–1227). Księciem krakowskim był w latach 1194–1202, 1202–10, 1211–27. Rywalizował z nim Mieszko III, któremu udało się na pewien czas zająć ponownie Kraków, a następnie syn Mieszka III – Władysław Laskonogi (1165–1231) który zasiadał w Krakowie w 1202, 1227–29 oraz syn Władysława Wygnańca – Mieszko Plątonogi (1130–1211) dzierżący tron krakowski 1210–11. Od końca XII w. zaczęło następować rozdrobnienie dzielnic dziedzicznych. Polska stała się zlepkiem księstw, które łączyły tylko więzy etniczne i kulturowe. Nadal jednak trwała rywalizacja o Kraków. Konrad Mazowiecki (około 1187–1247) syn Kazimierza Sprawiedliwego, zasiadał w stolicy 1229–32 i 1241–43; książę śląski Henryk I Brodaty (około 1163–1238), zajmował Kraków w latach 1232–38; jego syn Henryk II Pobożny (około 1191–1241) panował w latach 1238–41 (zginął w bitwie z Tatarami pod Legnicą); syn Leszka Białego Bolesław Wstydliwy (1226–1279), rządził w Krakowie od 1243 (po pokonaniu Konrada Mazowieckiego). Po jego bezpotomnej śmierci tron krakowski objął książę łęczycki i sieradzki – Leszek Czarny (około 1241–1288).

Usilne starania o zjednoczenie Polski podjął następnie wnuk Henryka Pobożnego, książę wrocławski Henryk IV Probus – Prawy (około 1258–1290). Opanował on Kraków w 1288, po wyparciu Władysława Łokietka; zmarł w trakcie starań o koronę polską; dzielnicę krakowską zapisał Przemysławowi II.

Przemysław II

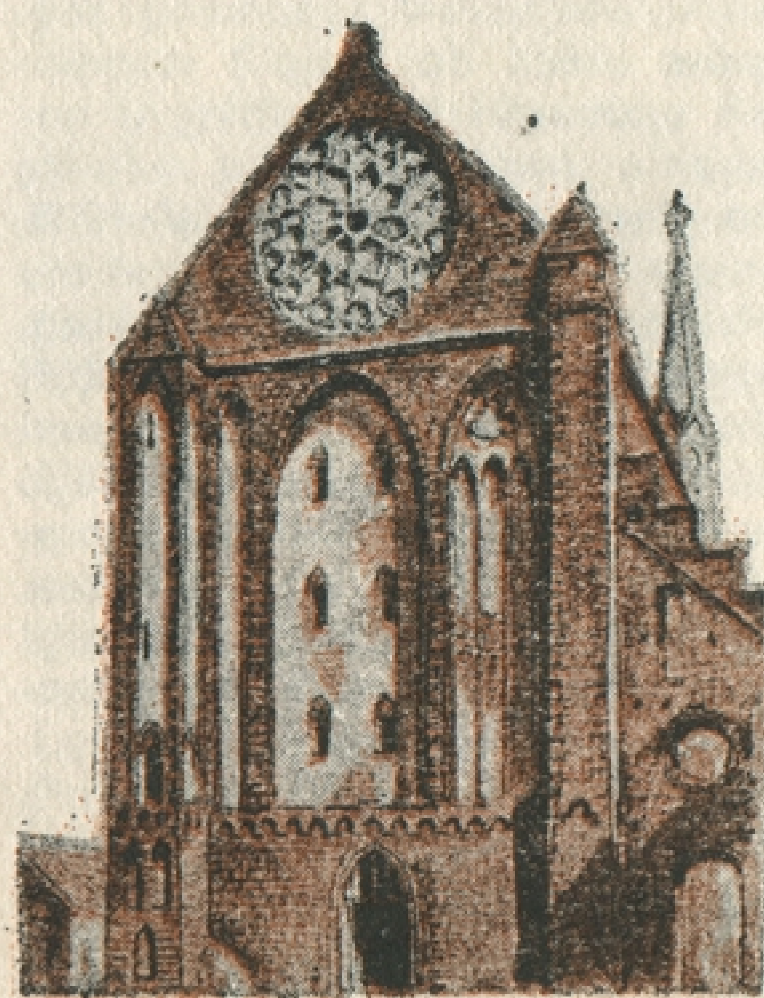

Orzeł Przemysława II

Wacław Czeski

Przemysł II, zwany Przemysławem (1257–1296), książę poznański od około 1276, wielkopolski od 1279, król polski od 1295; syn Przemysła I wielkopolskiego. W 1290 na mocy testamentu Henryka IV Probusa objął rządy w Krakowie, skąd wyparł go w 1291 Wacław II czeski. W 1295 w wyniku umowy (z 1282) z księciem gdańskim Mściwojem II przyłączył do Wielkopolski Pomorze Gdańskie; następnie koronował się na króla.
Zginął, zamordowany zdradziecko w Rogoźnie (wielkopolskim) z polecenia margrabiów brandenburskich i przy współudziale przywódców opozycyjnych rodów możnowładczych Nałęczów i Zarębów.

Wacław II (1271–1305), król czeski od 1278, książę krakowski od 1291, król polski od 1300; syn króla czeskiego Przemysła Ottokara II.
Zhołdował część księstw śląskich, wyparł Przemysława II z Krakowa, a w 1292 Władysława Łokietka z Sandomierskiego. W 1300, po wygnaniu Łokietka, opanował Wielkopolskę oraz Pomorze Gdańskie i koronował się na króla Polski.
Zmarł nagle, zostawiając tron czeski i polski synowi Wacławowi III, który zginął w 1306.

Władysław Łokietek

Pieczęć majestatowa Władysława Łokietka

Dukat Władysława Łokietka

Władysław I Łokietek (około 1260–1333), książę łęczycki i kujawski od 1267, sieradzki od 1288, wielkopolsko-pomorski 1296–1300, sandomierski 1288–92 i od 1305, krakowski, pomorski i kujawski od 1306, wielkopolski od 1314, król polski od 1320; syn Kazimierza I kujawskiego.

Po śmierci starszego brata, Leszka Czarnego, podjął w 1288 walkę o zjednoczenie kraju pod swymi rządami; w 1296 przybrał tytuł księcia Królestwa Polskiego i Pomorza.

W 1300 zmuszony został do opuszczenia kraju; na króla Polski koronował się Wacław II. W 1304 Władysław z pomocą Węgrów wrócił do kraju i stopniowo opanował Małopolskę, a następnie rozciągnął swą władzę na Pomorze Gdańskie. W 1308, zajęty walką z nieprzyjaznym mu biskupem krakowskim Muskatą, utracił Pomorze, które zdobyli Krzyżacy. W 1312 stłumił bunt wójta Alberta (przewodzącego bogatemu mieszczaństwu niemieckiemu, zwłaszcza krakowskiemu, które pragnęło rządów dynastii Luksemburgów); w 1314 opanował Wielkopolskę.

W 1320 koronował się na króla. Zawarł sojusze: z Węgrami – umocnione małżeństwem córki Elżbiety z Karolem Robertem węgierskim (1320), z Litwą – umocnione małżeństwem syna Kazimierza z Aldoną córką Giedymina (1325), z książętami zachodniopomorskimi. Walczył z roszczącym pretensje do tronu polskiego królem Czech, Janem Luksemburgiem (który 1327–29 zajął księstwa śląskie) i sprzymierzonymi z nim Krzyżakami o Pomorze.

Mimo wygrania procesu przed sędziami papieskimi w Inowrocławiu w 1321 i sukcesu w bitwie pod Płowcami w 1331 nie udało się Władysławowi odzyskać Pomorza. Dokonał jednak zjednoczenia większości ziem polskich (bez Śląska, Mazowsza i Pomorza).

Kazimierz Wielki

Pieczęć Kazimierza Wielkiego

Grosz krakowski Kazimierza Wielkiego (awers)

Kazimierz III Wielki (1310–1370), król polski od 1333, ostatni król z dynastii Piastów; syn Władysława I Łokietka.
Wybitny polityk; przy poparciu Węgier oddalił pretensje Luksemburgów do tronu polskiego (1335); przyłączył do Polski Ruś Halicko-Włodzimierską (1340–49); zhołdował m. in. Mazowsze (1351–70) i Podole (1366); odebrał Brandenburgii ziemie pograniczne.
Wobec niepowodzenia prób porozumienia z Krzyżakami (w Wyszehradzie 1335) i nie uznania przez nich wyroku sądu papieskiego (w Warszawie 1339) zawarł w Kaliszu 1343 pokój „wieczysty"; 1345–48 prowadził z Czechami nie rozstrzygniętą wojnę o Śląsk. W 1339 zawarł w Wyszehradzie z Karolem Robertem, królem Węgier, układ o objęciu tronu polskiego przez Andegawenów w wypadku bezpotomnej śmierci Kazimierza; w 1343 sprzymierzył się z książętami zachodniopomorskimi, córkę Elżbietę wydał za mąż za Bogusława V i następnie adoptował ich syna – księcia słupskiego Kaźka, pragnąc uczynić go następcą tronu w Polsce, po Ludwiku Węgierskim.
Panowanie Kazimierza III było okresem rozkwitu Polski; kraj powiększył się przeszło dwukrotnie (nie udało się jednak odzyskać Śląska, Pomorza i Ziemi Lubuskiej). Nastąpiło umocnienie władzy królewskiej i międzynarodowej pozycji państwa. Władca dbał o rozwój gospodarczy kraju, opiekował się handlem, miastami, chłopstwem; przeprowadził ważne reformy ustrojowe (1346–47 kodyfikacja prawa w statutach w Wiślicy i Piotrkowie), a także sądownicze i monetarne; w 1364 założył pierwszy w Polsce uniwersytet – Akademię Krakowską; zreformował organizację wojska, wzniósł w kraju około 50 zamków, wiele miast otoczył murami obronnymi.

Ludwik Węgierski

Jadwiga

Ludwik I Wielki, Ludwik Węgierski (1326–1382), król węgierski od 1342, król polski od 1370; syn króla węgierskiego Karola Roberta i Elżbiety Łokietkówny, ojciec Jadwigi.
Najwybitniejszy władca węgierski. Uzyskał tron polski na mocy układu w Wyszehradzie (1339). Rządy w Polsce sprawowała za niego matka, a po jej śmierci wielkorządcy. Aby zapewnić córkom następstwo tronu w Polsce (wobec braku męskiego potomka), nadał szlachcie przywileje ziemskie (1374 w Koszycach).

Jadwiga (około 1374–1399), królowa polska od 1384; najmłodsza córka Ludwika Węgierskiego. Zasiadła na tronie polskim na mocy układów Polaków z Ludwikiem. Pod naciskiem szlachty polskiej zerwała zawarte w dzieciństwie zaręczyny z Wilhelmem Habsburgiem i po zawarciu unii z Litwą w Krewie (1385) poślubiła w 1386 wielkiego księcia litewskiego Jagiełłę. Po koronacji Władysława Jagiełły zachowała swoje prawa królewskie. Będąc wykształconą, przyczyniła się do odnowy Akademii Krakowskiej.

Władysław Jagiełło

Orzeł z czasów Władysława Jagiełły

Półgrosz lwowski Władysława Jagiełły

Władysław II Jagiełło (około 1351–1434), wielki książę litewski (1377–1401), potem najwyższy książę Litwy, król polski od 1386; syn Olgierda, założyciel dynastii Jagiellonów.
Walczył o władzę na Litwie z bratem stryjecznym Witoldem, synem Kiejstuta. W 1385 zawarł z Polską układ w Krewie, na mocy którego w 1386 przyjął chrzest, poślubił królową Jadwigę i koronował się na króla Polski; w 1387 rozpoczął chrystianizację Litwy. Wznowił działalność Akademii Krakowskiej (1400). W 1401 aktem unii wileńsko-radomskiej oddał rządy na Litwie Witoldowi.
Wybitny polityk i wódz; złamał potęgę zakonu krzyżackiego w wielkiej wojnie 1409–1410, której kulminacyjnym punktem było świetne zwycięstwo pod Grunwaldem (1410); wojny z Krzyżakami prowadził jeszcze kilkakrotnie.
W 1413 zacieśnił związek Polski z Litwą przez unię w Horodle. Wzrosło wówczas znaczenie Polski na arenie międzynarodowej (co miało wyraz m. in. na soborze w Konstancji i w czeskich propozycjach objęcia tronu Czech przez Jagiełłę).
W drugiej połowie panowania Jagiełły możnowładcy (z biskupem Oleśnickim na czele) rozpoczęli walkę o ograniczenie władzy króla. Dopiero z czwartego małżeństwa (z Zofią Holszańską) Jagiełło doczekał się męskiego potomka; dążąc do zapewnienia swym synom następstwa tronu polskiego, rozszerzył przywileje szlacheckie (1422–33).

Władysław Warneńczyk

Orzeł z czasów Kazimierza Jagiellończyka

Kazimierz Jagiellończyk

Władysław III Warneńczyk (1424–1444), król polski od 1434, węgierski od 1440; syn Władysława Jagiełły i Zofii Holszańskiej.
W czasie małoletności króla władzę sprawowała rada królewska z biskupem krakowskim Oleśnickim na czele. Obrany królem przez Węgrów, którzy liczyli na pomoc Polski w walce z Turcją, w 1443–44 przeprowadził przeciw Turkom zwycięską wyprawę (kierowaną przez węgierskiego wodza Jana Hunyadiego). Za namową legata papieskiego, kardynała J. Cesariniego, złamał rozejm i bez przygotowania poprowadził następną wyprawę, która zakończyła się klęską i śmiercią króla pod Warną (stąd później nazwany Warneńczykiem).

Kazimierz IV Jagiellończyk (1427–1492), wielki książę litewski od 1440, król polski od 1447; młodszy syn Władysława Jagiełły i Zofii Holszańskiej.
Objęcie przez niego tronu w Polsce odnowiło związek między Koroną (Polską) a Litwą. Walczył z opozycją możnowładczą (głównie małopolską z kardynałem Oleśnickim na czele) o wzmocnienie władzy króla w oparciu o średnią szlachtę (zwłaszcza wielkopolską).
Po wznieceniu w 1454 przez Związek Pruski powstania w państwie krzyżackim, wydał akt włączający Prusy do Polski. W czasie wojny trzynastoletniej (1454–1466) z Krzyżakami, aby zjednać szlachtę, musiał nadać jej przywileje (w Cerkwicy i Nieszawie) oraz sformować wojska zaciężne. Na mocy pokoju w Toruniu w 1466, część ziem krzyżackich (z ujściem Wisły do morza) przyłączono do Korony (tzw. Prusy Królewskie), a pozostała część stała się polskim lennem. Kazimierz wcielił do Polski także księstwo oświęcimskie (1456) i część Mazowsza (1463 i 1476). Syn Kazimierza IV i Elżbiety Rakuszanki (z Habsburgów) – Władysław Jagiellończyk objął tron czeski (1471) i węgierski (1490), co umocniło mocarstwową pozycję państwa polsko-litewskiego w Europie.
Za panowania Kazimierza IV nastąpił rozwój gospodarczy i kulturalny państwa (działali wówczas m. in. Jan Ostroróg, Jan Długosz, Grzegorz z Sanoka i Wit Stwosz).

Jan Olbracht

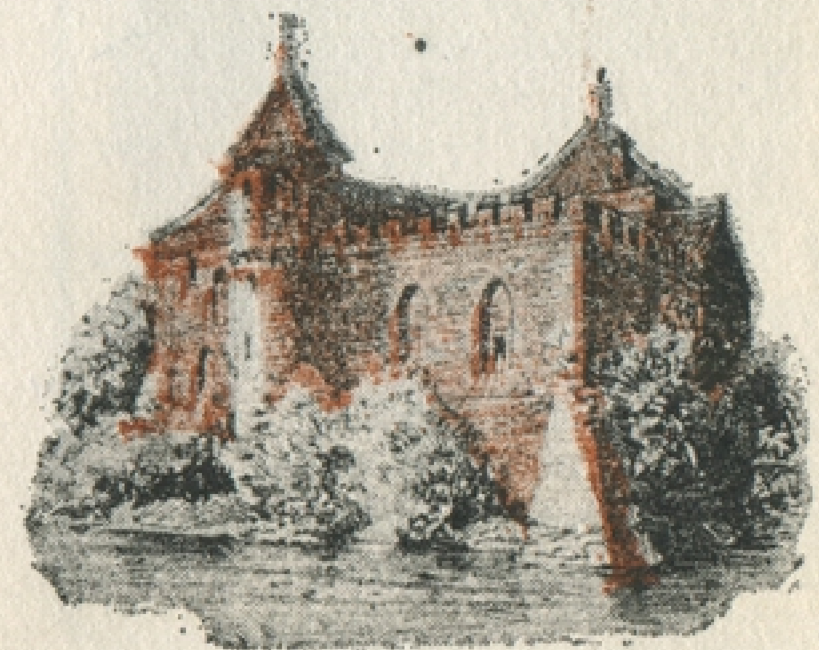
Aleksander

Orzeł Jagiellonów

Jan I Olbracht (1459–1501), król polski od 1492; syn Kazimierza Jagiellończyka i Elżbiety Rakuszanki.
W 1496 nadał szlachcie tzw. przywilej piotrowski, który zabraniał chłopom opuszczania ziemi oraz ograniczał prawa mieszczan. Dążył do podporządkowania Polsce księstw naddunajskich i przygotowywał wyprawę antyturecką; w 1497 wkroczył z wojskiem do Mołdawii gdzie poniósł klęskę. Zmarł w czasie przygotowań do wojny z Krzyżakami.

Aleksander Jagiellończyk (1461–1506), wielki książę litewski od 1492, król polski od 1501; syn Kazimierza Jagiellończyka i Elżbiety Rakuszanki.
Odnowił unię Polski z Litwą w 1501 w Mielniku, gdzie wydał także przywilej dla magnatów (uzależniający króla od senatu). W 1504 na sejmie piotrkowskim, pod naciskiem szlachty (z kanclerzem J. Łaskim na czele), zatwierdził ustawy skierowane przeciw magnatom (zakaz łączenia wysokich godności państwowych w jednym ręku i rozdawnictwa królewszczyzn). W 1505 zaaprobował konstytucję nihil novi (nic nowego bez zgody sejmu), przyczyniając się do uzyskania przez szlachtę przewagi w Rzeczypospolitej.

Zygmunt I Stary (1467–1548), król polski i wielki książę litewski od 1506; syn Kazimierza Jagiellończyka i Elżbiety Rakuszanki.
Dążył, wraz ze swą żoną Boną Sforza, do wzmocnienia władzy królewskiej w oparciu o możnowładców, czemu przeciwstawiała się szlachta (m. in. tzw. wojna kokosza w 1537).
W 1515 w czasie układów w Wiedniu zawarł sojusz z Habsburgami; układy te umożliwiły także przejęcie następnie z rąk Jagiellonów tronu węgierskiego i czeskiego (a z nim Śląska) przez Habsburgów (1526).
Po wojnie z Krzyżakami (1519–1521) zgodził się na zlikwidowanie Zakonu i uznanie wielkiego mistrza krzyżackiego Albrechta Hohenzollerna dziedzicznym księciem Prus, lennikiem Polski (1525, hołd pruski).
W 1526 przyłączył Mazowsze (po wygaśnięciu dynastii Piastów mazowieckich).
W 1529 przeprowadził elekcję syna – Zygmunta Augusta.
Jego panowanie było okresem rozkwitu gospodarczego i kulturalnego Polski (początek polskiego „złotego wieku").

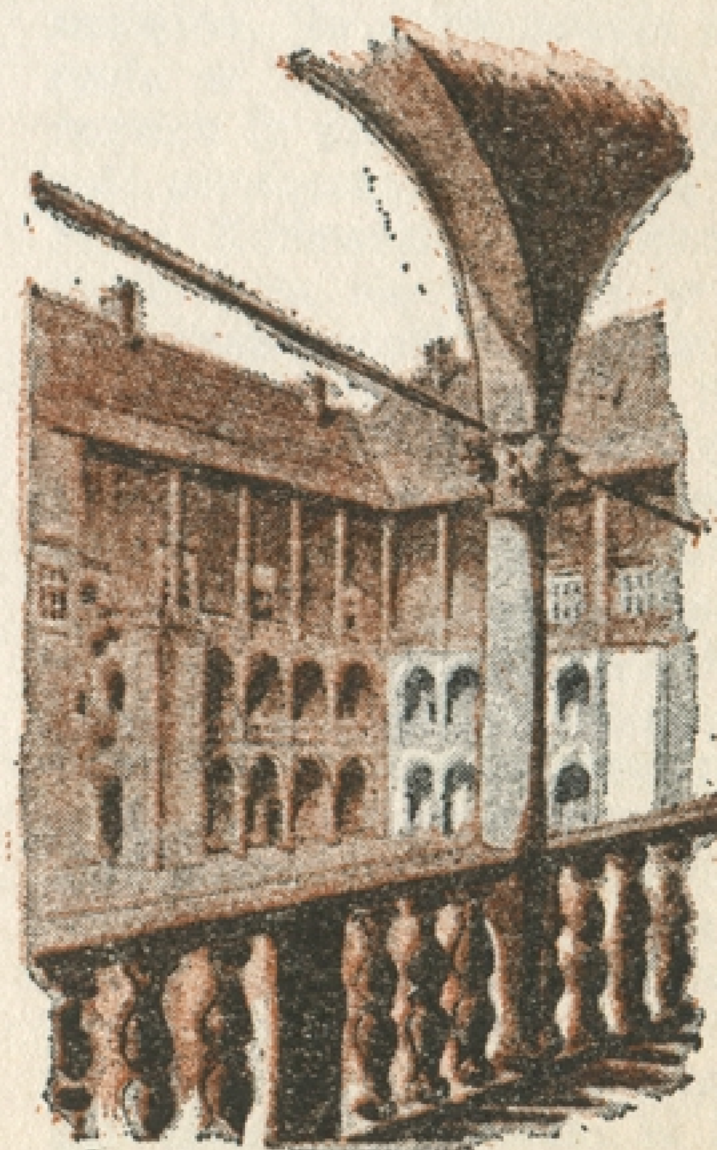
Zygmunt Stary

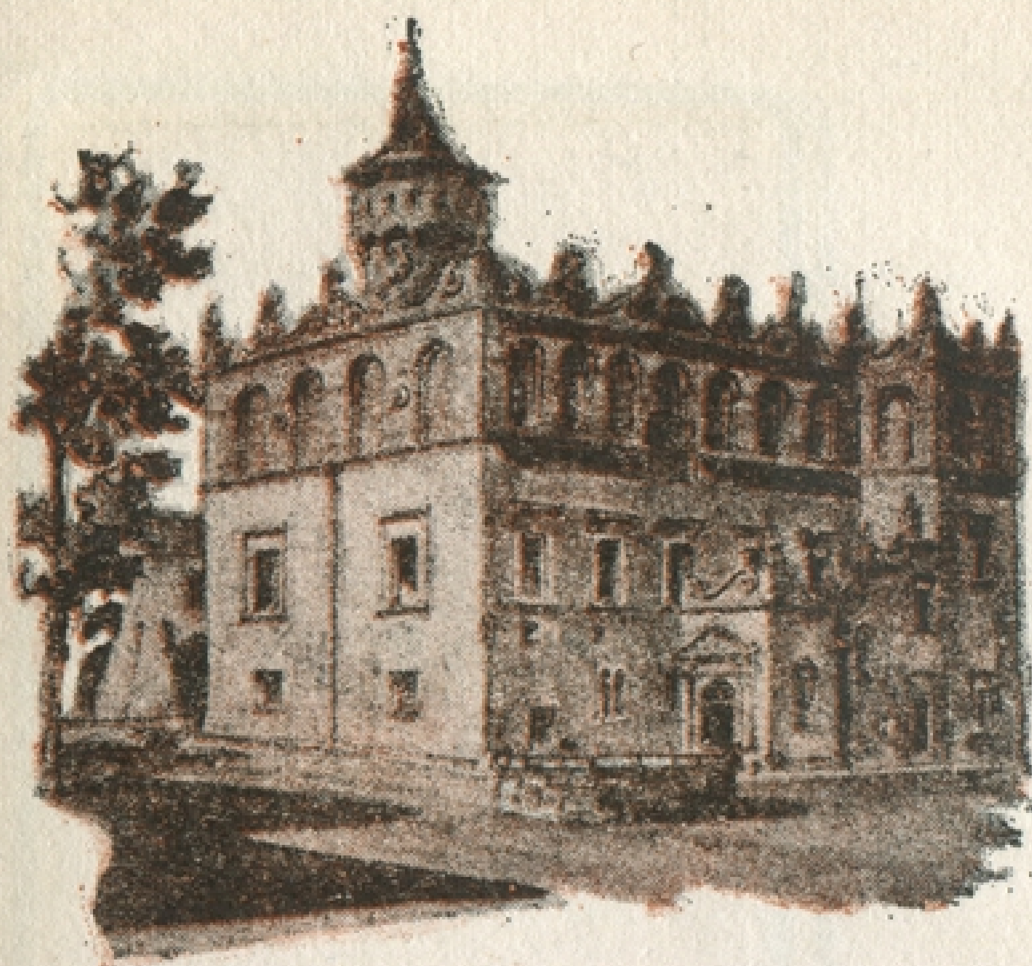

Orzeł z czasów Zygmunta Starego

Grosz koronny Zygmunta Starego z 1545 r.

Zygmunt II August (1520–1572), król polski i wielki książę litewski formalnie od 1529, faktycznie od 1548; syn Zygmunta I Starego i Bony.
W 1561 zhołdował Inflanty, co spowodowało wojnę z carem Iwanem Groźnym. Duże znaczenie przypisywał sprawie dostępu do morza, zapoczątkował budowę i organizację floty polskiej. Poparł program reform zmierzający do ograniczenia roli magnatów w państwie. Starał się utrzymać tolerancję wyznaniową i nie dopuścić do wojen religijnych; był protektorem literatury sztuki i nauki, popierał wybitnych twórców (m. in. J. Kochanowskiego, Ł. Górnickiego). Doprowadził do ścisłej unii polsko-litewskiej (unia lubelska w 1569). Panowanie Zygmunta Augusta było okresem rozwoju gospodarczego i rozkwitu kultury polskiego odrodzenia („złoty wiek"). Żonaty z Elżbietą z Habsburgów, następnie z Barbarą Radziwiłłówną i wreszcie z Katarzyną z Habsburgów; na nim wygasła dynastia Jagiellonów.

Zygmunt August

Orzeł z czasów Zygmunta Augusta

Szóstak litewski Zygmunta Augusta z 1547 r. (awers)

Szóstak litewski Zygmunta Augusta z 1547 r. (rewers)

Stefan Batory

Henryk Walezy (1551–1589), król polski 1573–74 (pierwszy wybrany w wolnej elekcji), francuski od 1574; syn Henryka II, ostatni z dynastii Walezjuszów. Objął tron w Polsce po podpisaniu artykułów henrykowskich i pacta conventa (gwarantujące zasady ustroju Rzeczypospolitej). Na wieść o śmierci brata, Karola IX, potajemnie opuścił Polskę i objął tron we Francji.

Henryk Walezy

Stefan Batory (1533–1586) książę siedmiogrodzki od 1571, król polski od 1576; syn Stefana, wojewody siedmiogrodzkiego.
Wybrany przez szlachtę na męża królowej polskiej – Anny Jagiellonki, kontrkandydat Maksymiliana II Habsburga.
W latach 1578–82 prowadził wojnę z Moskwą o Inflanty, które ponownie przyłączył do Polski na mocy rozejmu w Jamie Zapolskim. Zrzekł się królewskich uprawnień sądowniczych, tworząc jako najwyższe instancje sądownicze szlachecki Trybunał Koronny (1578) i Litewski (1581). Przeprowadził reformy wojskowe (utworzył m. in. złożoną z chłopów piechotę wybraniecką).
Zwolennik silnej władzy królewskiej, ostro występował przeciw magnaterii i samowoli szlachty.

Godło państwowe z czasów Stefana Batorego

Dukat gdański z czasów Stefana Batorego z 1582 r.

Zygmunt III Waza

Zygmunt III Waza (1566–1632), król polski od 1587, szwedzki 1592–98; syn króla szwedzkiego Jana Wazy i Katarzyny Jagiellonki.

Walczył o tron polski z Maksymilianem Habsburgiem. Nie lubiany przez szlachtę za ultrakatolicką postawę, politykę prohabsburską, prowadzenie wojen ze Szwecją (o tron szwedzki) i dążenie do absolutnej władzy; w 1606 opozycja szlachecka wzniecіła przeciw królowi rokosz pod przywództwem M. Zebrzydowskiego. Zygmunt Waza dokonał również interwencji w Moskwie; wspomaganie Habsburgów przyczyniło się do uwikłania Polski w wojny z Turcją.

Król przeniósł stolicę do Warszawy, przebudował Zamek Królewski; był protektorem sztuki.

Godło państwowe z czasów Zygmunta III Wazy

Talar Sześciokrotny z czasów Zygmunta III Wazy z 1621 r.

Władysław IV

Władysław IV Waza (1595–1648), król polski od 1632, tytularny król szwedzki; syn Zygmunta III Wazy, starszy brat Jana II Kazimierza, ożeniony z Marią Ludwiką z Gonzagów.

W 1610 powołany na tron moskiewski, na który nie został dopuszczony przez opozycję rosyjską.

Dążył do wzmocnienia władzy królewskiej w oparciu o skupioną przy dworze grupę oświeconych magnatów. Prowadził wojny z Moskwą i przygotowywał wojny ze Szwecją (m. in. organizował flotę) i z Turcją (planował skorzystać z organizacji wojskowej Kozaków).

Jan Kazimierz

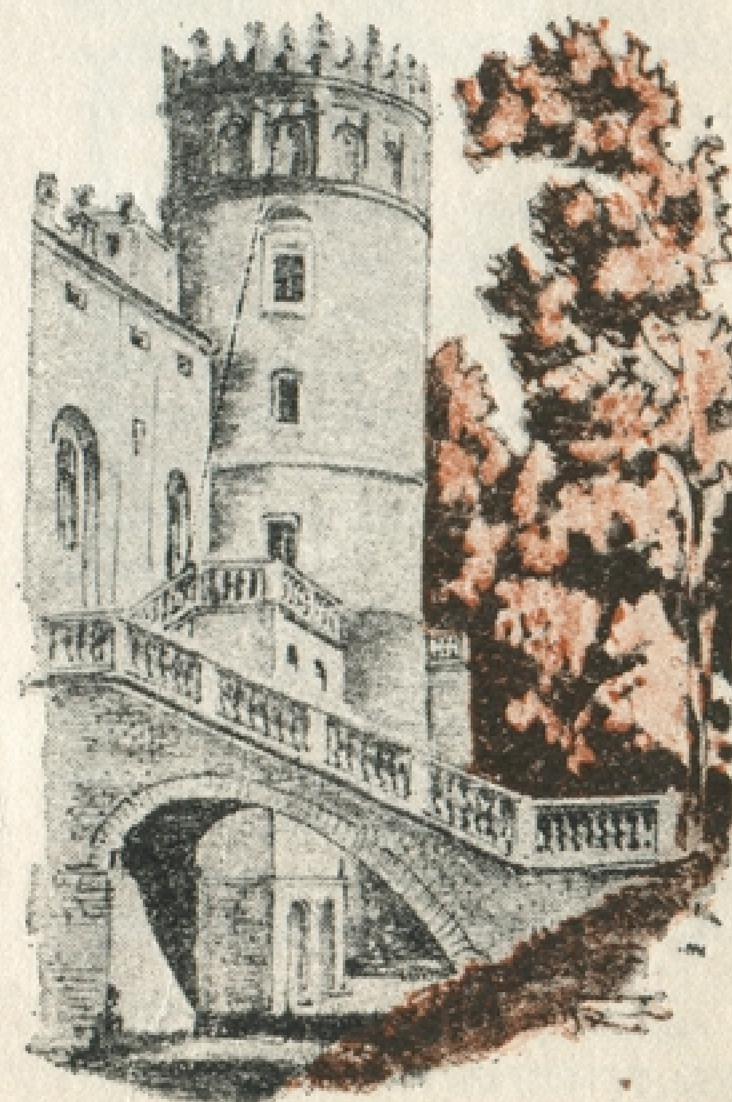

Orzeł z czasów Wazów

Tynf Jana Kazimierza

Jan II Kazimierz (1609–1672), król polski 1648–1668, tytularny król szwedzki; syn Zygmunta III Wazy, brat Władysława IV, ożeniony z wdową po bracie, Marią Ludwiką (która wywierała znaczny wpływ na politykę króla).
Za rządów Jana Kazimierza Polska poniosła znaczne straty terytorialne i uległa ruinie gospodarczej na skutek licznych wojen, m. in. z Kozakami (powstanie Chmielnickiego), Rosją, Tatarami, Węgrami (najazd Rakoczego), Brandenburgią, a szczególnie ze Szwecją. W 1655, w czasie najazdu Szwecji (tzw. potop), opuszczony przez część szlachty i magnaterii (m. in. J. Radziwiłła, K. Opalińskiego), wydał uniwersał wzywający naród do walki, a następnie przy pomocy konfederacji tyszowieckiej kierował walką (w której odznaczył się S. Czarniecki). W 1656 złożył tzw. śluby lwowskie, w których przyrzekał poprawienie bytu chłopów, czego jednak nie dokonał. W 1657 zawarł w Welawie i Bydgoszczy z elektorem brandenburskim Fryderykiem Wilhelmem traktat, w którym za cenę przymierza przeciw Szwecji zgodził się na rozwiązanie poddaństwa lennego Prus Książęcych. W 1660 zawarł pokój ze Szwecją w Oliwie.
Dążył do przeprowadzenia reform wzmacniających władzę panującego i siłę państwa; próby te spowodowały bunt magnacko-szlachecki (tzw. rokosz J. Lubomirskiego, 1665–1666). Nie mogąc zrealizować reform abdykował, po czym wyjechał do Francji, gdzie przebywał do śmierci.

Michał Korybut Wiśniowiecki

Jan III Sobieski

Orzeł z czasów Jana III Sobieskiego

Michał Korybut Wiśniowiecki (1640–1673), król polski od 1669; syn Jeremiego wojewody ruskiego; zbliżony do Austrii przez małżeństwo z arcyksiężniczką Eleonorą Marią.
Był władcą nieudolnym, nie umiał poradzić sobie z rosnącym w kraju chaosem i walką stronnictw (gołąbska konfederacja, szczebrzeszyńska konfederacja, zerwana większość sejmów).
W 1672 Polska poniosła klęskę z rąk Turków, którzy zdobyli Kamieniec Podolski, po czym zawarto niekorzystny dla Rzeczypospolitej traktat pokojowy w Buczaczu.

Jan III Sobieski (1629–1696), król polski od 1674; syn wojewody ruskiego Jakuba.
Wybitny wódz-taktyk, strateg i organizator wojska; od 1655 marszałek wielki koronny, od 1666 hetman polny koronny, od 1668 hetman wielki koronny. Przez małżeństwo z Marią Kazimierą d'Arquien („Marysieńką") związał się ze stronnictwem dworskim (Jana Kazimierza), a następnie profrancuskim. Po zwycięstwie nad Turkami pod Chocimiem został obrany królem. Dążył do wzmocnienia władzy królewskiej. Planował umocnienie Polski nad Bałtykiem, m. in. przez przyłączenie Prus Książęcych. Pod naciskiem magnatów odstąpił od tych zamierzeń. W 1683 pospieszył z odsieczą Austrii i rozgromił Turków pod Wiedniem; następnie kontynuował wojnę z Turcją w ramach tzw. Świętej Ligi. W 1686 zawarł pokój wieczysty z Rosją (tzw. traktat Grzymułtowskiego). Był także mecenasem kultury i sztuki (budowa pałacu w Wilanowie, popieranie malarstwa, opieka nad astronomem Heweliuszem).

Stanisław Leszczyński

August II Mocny

August III

Godło państwowe z czasów Augusta II Mocnego i Augusta III

August II, zwany Mocnym (1670–1733), elektor saski (z dynastii Wettinów) od 1694, król polski 1697–1706 i od 1709.
Zwolennik władzy absolutnej. Jako sprzymierzeniec cara Piotra I przystąpił do wojny północnej ze Szwecją (1700–1721), widząc w tym okazję do umocnienia swej pozycji w Rzeczypospolitej. Po klęskach wojsk saskich zmuszony został przez króla szwedzkiego Karola XII do abdykacji (Altranstädt 1706) na rzecz Stanisława Leszczyńskiego. Powrócił na tron polski dzięki zwycięstwom wojsk rosyjskich.
Za jego panowania osłabło międzynarodowe znaczenie Rzeczypospolitej i pogłębił się kryzys wewnętrzny.

Stanisław Leszczyński (1677–1766), król polski 1704–1709 i 1733–1736; syn Rafała – podskarbiego.
Wybrany królem pod naciskiem Szwedów podczas wojny północnej (w Polsce do 1706 było formalnie dwóch królów). Po klęsce Szwedów zmuszony do emigracji. W 1733 poparty przez swego zięcia, króla francuskiego Ludwika XV, ponownie wybrany królem; jednocześnie armia rosyjska wprowadziła na tron Augusta III.
Po walkach abdykował i osiadł we Francji, gdzie otrzymał w dożywocie księstwo lotaryńskie. Zyskał uznanie jako dobry gospodarz oaz mecenas sztuki i nauki. Ogłaszał postępowe prace polityczne (m. in. **Głos wolny wolność ubezpieczający**), zwalczał poddaństwo chłopów, proponował reformy ustrojowe (zniesienie liberum veto, wzmocnienie władzy wykonawczej).

August III (1696–1763), elektor saski i król polski od 1733, syn Augusta II. Osiągnął tron dzięki zbrojnej interwencji wojsk rosyjskich i saskich jako kontrkandydat Stanisława Leszczyńskiego. Rządy Augusta III (sprawowane właściwie przez jego faworytów, głównie H. Brühla) były okresem samowoli i walk stronnictw magnackich, rosnącej zależności Polski od sąsiadów, dezorganizacji ustrojowo-politycznej (m. in. wszystkie sejmy zostały zerwane przez **liberum veto**). U schyłku czasów saskich wystąpiły oznaki ożywienia gospodarczego i umysłowego.

Stanisław August Poniatowski (1732–1798) król polski 1764–1795; syn Stanisława i Konstancji z Czartoryskich.
Obrany królem przy poparciu Czartoryskich i carycy Katarzyny II. Dążył do wzmocnienia władzy królewskiej i państwa; popierał reformy Czartoryskich i kodeks A. Zamoyskiego. Założył Szkołę Rycerską, był współtwórcą Komisji Edukacji Narodowej. Zasłużył się dla rozwoju polskiej sztuki i kultury („styl stanisławowski", „obiady czwartkowe", przebudowa Zamku Królewskiego, budowa pałacu w Łazienkach) oraz gospodarki (zakładanie manufaktur, opieka nad górnictwem).
Panował w niezwykle trudnej sytuacji dla kraju; w 1772 mocarstwa sąsiednie – Prusy, Rosja i Austria – dokonały rozbioru części Rzeczypospolitej.
W okresie Sejmu Czteroletniego współdziałał ze stronnictwem patriotycznym w przeprowadzeniu reform, był współautorem Konstytucji 3 maja 1791. Kiedy przeciwko reformom zawiązała się konfederacja targowicka i wystąpiła zbrojnie Rosja, nie potrafił stawiać dłużej oporu w wojnie 1792 i przystąpił do konfederacji.
W 1793 nastąpił II rozbiór Polski. Podczas powstania kościuszkowskiego (1794) odsunięty od władzy próbował uzyskać pewien wpływ na politykę i popierał umiarkowane skrzydło powstania. Po III rozbiorze (1795) abdykował i wyjechał na rozkaz Katarzyny do Rosji, gdzie zmarł.

Stanisław August Poniatowski

Godło państwowe z czasów Stanisława Augusta Poniatowskiego

Dwuzłotówka Stanisława Poniatowskiego (awers)

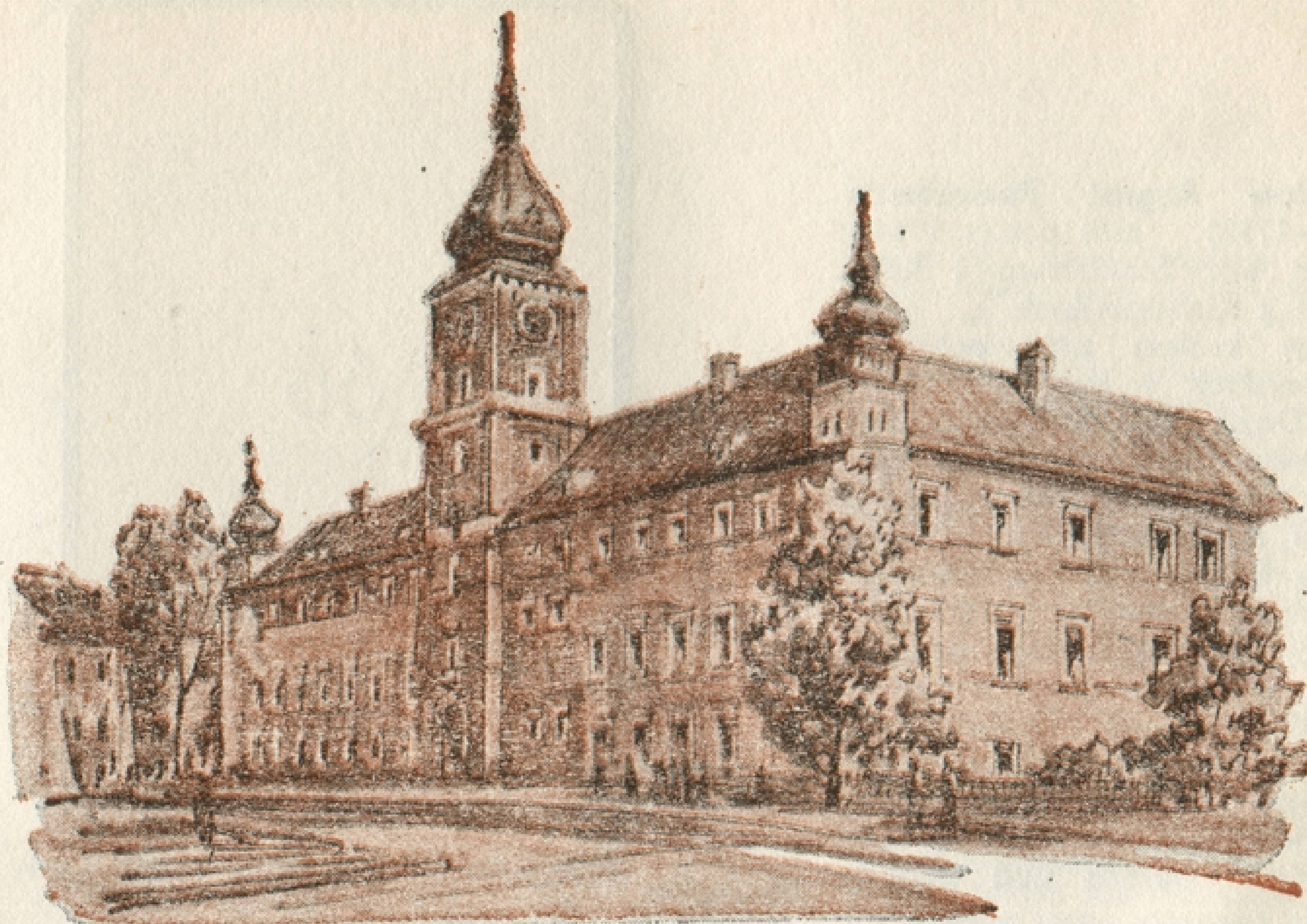

Dwuzłotówka Stanisława Augusta Poniatowskiego (rewers)

Orzeł PRL

W wyniku trzech rozbiorów ziemiami dawnej Rzeczypospolitej podzieliły się – Prusy, Rosja i Austria. Przez cały okres niewoli, trwającej ponad sto lat, Polacy w każdym pokoleniu i w każdym z zaborów, w kraju i na obczyźnie, podejmowali wielokrotne próby odzyskania wolności. Niepodległość państwa była naczelnym celem powstańców, rewolucjonistów i żołnierzy polskich, bijących się „Za wolność waszą i naszą". Dużą rolę w podtrzymywaniu ducha narodowego i przemianach świadomości społecznej odgrywała także literatura i sztuka.

W końcu XVIII i początkach XIX w. Polacy walczyli u boku cesarza Francuzów – Napoleona I Bonaparte. Potem wzniecali powstania narodowo-wyzwoleńcze: 1830–1831 – powstanie listopadowe, 1846 – rewolucję krakowską, 1848 – powstanie wielkopolskie, 1863–1864 – powstanie styczniowe.

Ruch wolnościowy na ziemiach polskich łączył się ściśle ze sprawą postępu społecznego. Coraz silniejsze były dążenia nie tylko do niezawisłości, ale i przeobrażeń ustrojowych. Wraz z rozwojem kapitalizmu, nasilała się walka mas pracujących o wyzwolenie społeczne. W końcu XIX w. zaczęły powstawać partie robotnicze i stronnictwa chłopskie. Rewolucyjna walka proletariatu polskiego z caratem wyraziła się najbardziej w czasie rewolucji 1905–1907.

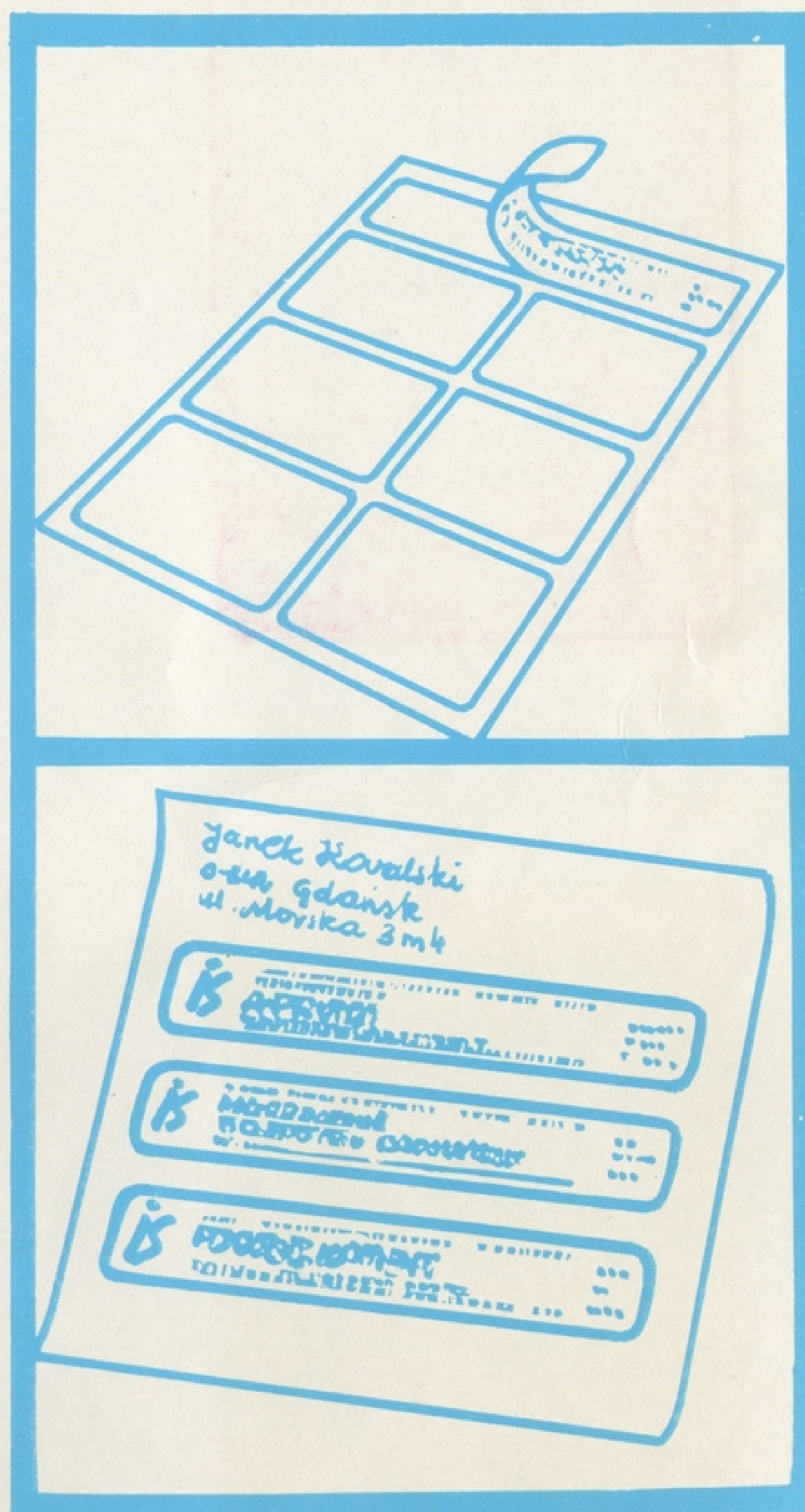
I wojna światowa i rewolucja socjalistyczna w Rosji spowodowały upadek rządów zaborczych i stworzyły warunki do odbudowy w 1918 niepodległego państwa polskiego. W wyniku klęski wojennej, w 1939 Polska znalazła się pod okupacją Niemiec hitlerowskich – jednak kontynuowała walkę przeciw III Rzeszy, tocząc ją w kraju (ruch oporu) i poza jego granicami. Wojnę wyzwoleńczą naród polski prowadził w ramach koalicji antyhitlerowskiej, we współpracy z siłami antyfaszystowskimi. W toku wojny na czoło walki wyzwoleńczej narodu wysunęły się siły rewolucyjne, którym przewodziła Polska Partia Robotnicza. Po II wojnie światowej powstała nowa Polska – Polska Rzeczypospolita Ludowa.

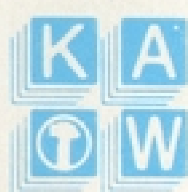
Kolekcjonerstwo to wspaniała pasja. Zaproponować więc chcemy interesującą zabawę, polegającą na kompletowaniu barwnych rysunków i zdjęć z różnych dziedzin: światowej muzyki rozrywkowej, automobilizmu, sportu, geografii, historii, wojskowości, sztuki, lotnictwa...

Aby zgromadzić pełny zestaw Ilustracji Samoprzylepnych z wybranej dziedziny – należy nabyć w punktach sprzedaży RSW „Prasa–Książka–Ruch" odpowiedni zeszyt i sprzedawane oddzielnie arkusze Ilustracji Samoprzylepnych.

Każdy zeszyt, oprócz tekstu informacyjnego, zawiera miejsca do wklejania Ilustracji Samoprzylepnych. Na każdym zaś arkuszu IS znajduje się sześć odpowiednio naciętych obrazków, z których cztery dotyczą jednego wiodącego tematu, oznaczonego kolejnymi numerami, zaś dwa pozostałe zapoczątkowują nowe tematy równie interesujące. Wystarczy odkleić Ilustrację Samoprzylepną i umieścić ją w odpowiednim miejscu zeszytu, które oznaczone jest taką samą liczbą. Wypełniając w ten sposób cały zeszyt można uzyskać bogato ilustrowany, jednotematyczny album, mogący stać się podręczną encyklopedią.

Ci z kolekcjonerów, którzy nadeślą do redakcji pełny zestaw winiet tytułowych arkuszy Ilustracji Samoprzylepnych (np. „Poczet królów polskich" od nr 19–31) naklejonych na kartoniku (patrz rysunek obok) uczestniczyć będą w losowaniu cennych nagród ufundowanych przez wydawcę.

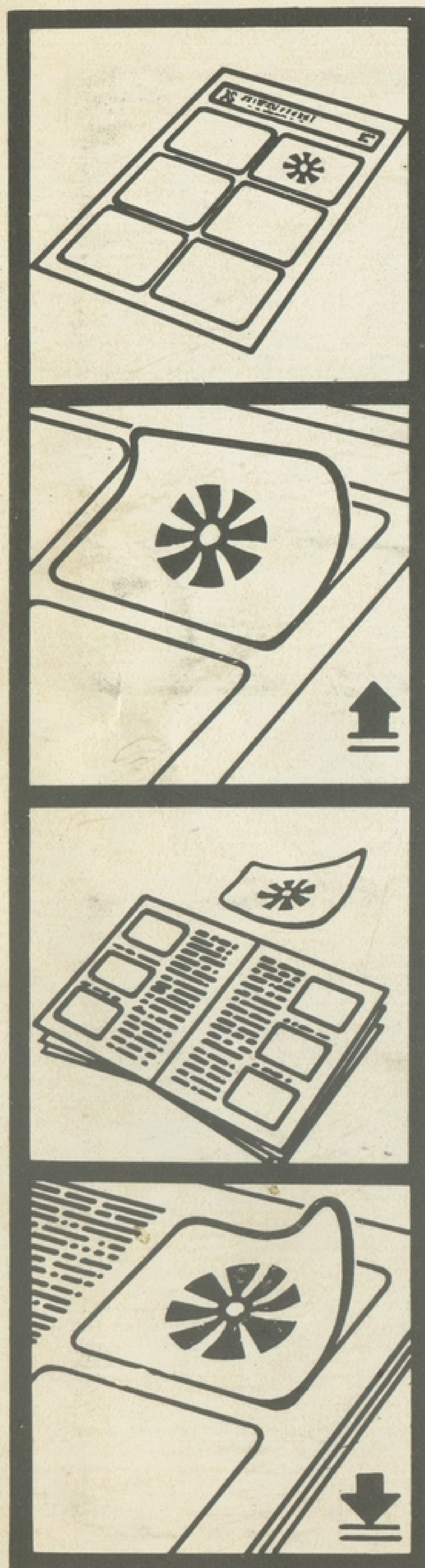
Nasz adres:
Krajowa Agencja Wydawnicza
Redakcja Wydawnictw Rysunkowych
04-087 Warszawa, ul. Igańska 15C

Oto numeracja tematów wiodących zamieszczanych na poszczególnych arkuszach Ilustracji Samoprzylepnych.

Gwiazdy muzyki rozrywkowej	1–18
Poczet królów polskich	19–31
Kontynenty – Afryka	32–44
Ptaki Polski	45–55
Samoloty, na których walczyli Polacy	56–67
Stare samochody	68–79

INSTRUKCJA

CENA ZŁ. 15,—

STARE SAMOCHODY

SAMOLOTY NA KTÓRYCH WALCZYLI POLACY

POCZET KRÓLÓW POLSKICH

PTAKI POLSKI

GWIAZDY MUZYKI ROZRYWKOWEJ

KONTYNENTY AFRYKA

NOWOŚĆ DLA KOLEKCJONERÓW

Pragniemy zaoferować Wam, za pośrednictwem doskonałych graficznie ilustracji samoprzylepnych i starannie opracowanych zeszytów, stanowiących rodzaj klaserów o różnorodnej tematyce, wydawnictwo mogące zastąpić podręczne, bogato ilustrowane encyklopedie.

Mamy nadzieję, że wielu kolekcjonerów z zadowoleniem przyjmuje proponowaną przez Krajową Agencję Wydawniczą formę gromadzenia ciekawych, a nierzadko unikalnych zbiorów, jakie zamierzamy zaoferować.

Przekonani, że nasza nowa propozycja zostanie przyjęta z zainteresowaniem, życzymy, aby znalazła ona miejsce w Waszej bibliotece jako źródło wiadomości z wybranej dziedziny.